

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research
Cilt/ Volume 7, Sayı/ Issue 17 (Aralık/ December 2018), s. 11-17.
DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut173>
ISSN: 2147-5490, Samsun- Türkiye

Özgün Makale/ Original Article

|| Geliş Tarihi: 01.06.2018
Kabul Tarihi: 15.12.2018

Behçet Necatigil'in Poetik Tavrı Kaynaklarına, Değer Kodlarına: İnanç ve İnanışlar...

Behçet Necatigil's Poetic Attitude Resources, Values Codes: Faith and Beliefs ...

Fatih ARSLAN*

Öz

Yeryüzü insanın yazdığı ve insana yazılmış olanla hareket eder. İnsanlığın yazgısı insana yazılmış olanda gizlidir. Gizem görünür olmayan, değer yüklü, katmanları çok boyutlu bir anlamlar dizgesidir. Hayatın anlamının hangisinde saklı olduğu bilinmesine rağmen keşfetmeye niyetli insan sayısı azdır. İşte burada devreye sanatçılar, edebiyatçılar özelde de şairler girer. Kutlu bir sözün peşinde olan şairler için anlam-ilham birlikteliği katman katman büyüyerek bütün yeryüzünü kuşatan bir niyete dönüşüdür. Özellikle de donanımlı, kültür kodlarını bilen şairlerin sözü başka bir büyüünün kapılarını açmayı hedefler. Şiirimizin bu boyutta en yetkin şairlerinden birisi Behçet Necatigil'dir. Şiirin taşınması gereken bütün asgari malzemelerini yetkin bir şekilde bilen, kullanan Necatigil aynı oranda Doğu ve Batı kaynaklarına da hâkimdir. Behçet Necatigil'in şiiri bütün anlam yüklerinin dışında, ötesinde bir kültür şiiridir. Bireysel esinlenmelerden hareket etse de sonucunda sağlam bir estetik yapının desteklediği şiir dizgeleri ortaya çıkmaktadır. Şiirini besleyen önemli kaynaklardan birisi de kutsal inançlar ve inanışlardır. Kuran, İncil, başta olmak üzere kutsal kitapları bilen ve onlara dair sembolik anlamları kullanan şair, inançların beraberinde taşıdığı kutsal anlatılara da şiirinde yer verir. Böylece şiir farklı anlam katmanlarına yükselir. Metaforik anlam boyutları bambaşka açılımlara yönelerek şiiri yeni alanlara yönlendirmektedir.

Anahtar Sözcükler: Türk şiiri, Behçet Necatigil, inanışlar, inançlar.

Abstract

The earth moves with what is written and written by man. The fate of man is hidden in the human being. Mystery is invisible, value loaded, layers are multidimensional strings of meanings. Although the meaning of life is hidden in what is hidden, there are few people who are willing to explore. Here, there are artists, artists and poets in particular. For the poets who

* Doç. Dr., Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Elazığ-TÜRKİYE. Elmek: farslan@firat.edu.tr

are pursuing a happy word, the layer of meaning-inspiration together is a return of the net that surrounds the whole earth by growing the layer. Particularly well-equipped, the poetry of the poets who know the culture codes aims at opening the gates of another magnificence. Behçet Necatigil is one of the most eminent poets of our poetry at this dimension. Necatigil, who knows and uses all the minimum materials required to carry poetry, is also dominant in Eastern and Western sources. The poetry of Behçet Necatigil is a cultural poetry beyond all its meanings. While moving from individual inspirations, the result is a poetic sequel supported by a robust aesthetic make-up. One of the important sources of poetry is sacred beliefs and beliefs. The poet, who knows the sacred books, especially the Qur'an, the Bible and uses symbolic meanings for them, gives poetry in sacred accounts with beliefs. Thus poetry rises to different levels of meaning. The dimensions of metaphorical meaning are directed at different expansions, directing poetry to new areas.

Keywords: Turkish poetry, Behçet Necatigil, beliefs, faith.

Giriş

Şiirin kültür değeri olduğundan mülhem şiir aynı oranda bir kültür yapıcısıdır. Her dilin imkânları dâhilinde ama insanlığın değer yükleri mesafesinde bir dünya kurmak niyetidir. Necatigil şiiri bu anlamda çok geniş bir kültür sondajıdır. Yabancı dillere olan hâkimiyeti, yaptığı tercümelemler, doğu-batı felsefelerini iyi bilmesi ve akabindeki pek çok faktör onun şiir değerini dönüştürmüş çok yapraklı, çok katmanlı bir biçime taşımıştır; çünkü "dil bireysel bir tecrübe" (Barthes, 2009: 30) imkânıdır. Adeta kültürü yeniden kodlayan poetik değerler, insanlığın uzun yolculuğunu yerine göre dünya zamanıyla yerine göre de teolojik yapılarla inceltmiş, ince sanata dönüştürmüştür. Necatigil şiirine kaynaklık eden, daha doğru bir ifadeyle şiirde imgesel yükleriyle karşımıza çıkan bir kategorizasyon da kutsaldır. Kutsal ve kutsalın taşıdığı anlamlar, şiirin paydasını çok açarlı bir imge katmanına taşımaktadır. Amacı ve hedefi olmayan bir yazılma anına dair bir rahatlama gibi duran şiirin anlama ne kadar yakın, anlamdan ne kadar uzak olacağı tartışılır. Kendi düşüncesi de mümkün olduğu kadar şiirin eski atıflarla yürümesi noktasındadır. Hatta "...tek başına kendi kaynaklarımız yetmez... Öyle bir sentez yapacağız ki, Batılı şiire de benzesin, Batı'ya da bir şey söylesin." (Necatigil, 1999: 95) ifadesini sıkça tekrar etmiştir. Hıristiyanlık, İslam ve iki inancın etrafında gelişen pek çok anlatı, kıssa vs. mısralarda doğrudan ya da dolaylı hatırlatmalarla kullanılmıştır. Montaj ve çağrışım kaynaklarıyla kullanılan ifadeler metnin niyetine öncüllük etmiştir. Burada örneklemeler dışında kullanılmaya gerekçelerinin açıklanması tespiti bir değer kılma noktasına taşıyacaktır.

Çok katmanlı, çok boyutlu bir şiir hedefinde olan Necatigil'in anlatma biçimleri, söz konusu tavrı destekler niteliktedir. Çünkü şiir temelde bir sözcüğün ya da cümlelerin bir metne dönüşmesidir. Bir metne dönüşen sözcük ya da cümle ise Riffaterre'in ifadesiyle o şiirin (metnin) matrisidir (Yavuz, 2005: 300). Demek ki her şiir, bir matris(in) dönüşümüdür. Değişken insan sözü kutsal sözle parlatılma arzusunda/eylemindedir.

Kutsalın Şiirselliği, Şiirsel Değere...

Necatigil'in şiir dünyası içerisinde hem ismiyle hem de yazma biçimiyle ilk dikkati çeken yoğun imge yüklemesinin olduğu metin İncir Yaprakları'dır. Şiirin bütününde büyük oranda Âdem ile Havva'nın Hristiyan mitolojisindeki cennetten çıkarılış ve ilk günahı işleyişlerine aktarılan baskı motifleri kullanılmaktadır. Kısa öyküsü şöyledir: Mukaddes kitaplara göre ilk insan ve aynı zamanda ilk peygamber olan Âdem topraktan yaratılmıştır. Eşi Havva ise Âdem'in kürek kemiğinden. Cennette kovuldular ve burada melekler gibi hayat geçirmeleri ibadet etmeleri ve yalnız memnû meyveden yememeleri emredildi. Secde etmeleri buyruldu. Fakat Şeytan Âdem'in

topraktan, kendisinin ise ateşten yaratıldığını söyleyip büyülenerek secde etmedi, asi oldu. Bunun üzerine de cezalandırılarak önce Havva'yı onun vasıtasıyla da Âdem'i eğer yasak meyveden yerlerse ebedî bir hayata kavuşacaklarına ikna etti. Onlar da yediler. Bunun üzerine cennetten kovuldular. Üzerlerindeki cennet elbiseleri birden sıyrıldı, çıplak bırakıldılar ve utançlarından hayâ yerlerini incir yaprağı ile kapattılar. İncir ağacının çiçek açmayışı, bunun cezası olarak yorumlanır ve çoğu imgesel değere farklı anlamlarda yansımaları söz konusudur.

Eli Kalem Tutmak şiirinde de Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesine dair bir atfı yapılmaktadır. Şiirin içinde karşımıza çıkan en yoğun imge değeri "Stigma" sözcüğüdür Stigma, Hıristiyan terminolojisinde Hz. İsa'nın çarmıha gerilirken aldığı yaraları, acısını samimi olarak hisseden aşırı dindar Hıristiyanların vücudunda da çıktığına inanılan yaralar manasına gelmektedir. Kavram buradan anlam kaymasına, genişlemesine uğrayarak iç sıkıntısının vücuttaki tezahürü olan yaralar, namus lekesi, damga, yanık lekesi gibi anlamlarda kullanılmıştır. Kavramın Necatigil'e aidiyeti büyük ihtimalle Rilke'den yaptığı tercümeyle ilgilidir. Rilke'nin çevirisini yaptığı Malte Laudris Briggé'nin Notları** isimli kitapta geçen "Stigma" kavramı şairin bilinç altını büyük oranda etkilemiş (Tarım, 2002: 83) ve birkaç şiirinde ilk anda fark edilmeyen ancak akabinde belirginleşen bir imge olmuştur. Eli Kalem Tutmak şiiri de bunlardan birisidir.

"Söyler pürçük ellerde bir Stigma

Kuş tüylerinde miydi, yoksa katı kerpiç." (Eli Kalem Tutmak, s.1274)***

Stigma kavramına bir kimlik atfeden şair onu yıpranmış el imgesiyle farklı bir değere dönüştürmektedir. Bir araya getirilen katı veya nahif cisimlerle katılaştırma yapılarak baskın bir imge ortaya çıkarılmıştır. Katılık bizim en kolay hayal etme biçimimizdir. Tüy ve katı sözcükleri aslında mısralardaki gizli imgeyi daha da belirginleştirmek içindir. Şiirde anlamı ulaşmanın "gizli ama mutlaka mevcut ipuçlarına" (Necatigil, 1997: 74) dikkatli bir bakışı gerektirdiğini savunan Necatigil şiiri bir puzzle, bulmaca tarzında kurgulamıştır. Mesele doğru açar sözcüklerin, mutlak kelime ya da mısraların deşifre edilmesidir. İsa imgesinin ve onun mitik anlatımının kullanıldığı farklı şiirler de vardır. Sergi İzlenimleri bunlardan biridir. Ayrıca Yorulsa şiirinde de İsa'ya bir gönderme yapılmış İsa'nın diriltme, körlerin gözlerini açma, hastalıkları iyileştirme şeklinde mucizelerine telmihler mevcuttur.

"Önemli

Ki sağlığı sararlar

İsa'lığı

Sorulmaz hiç." (Yorulsa, s.863)

İsa'nın yarı mitik hayatı kullanılabilirlik adına daha uygundur. Trajik öykü bir tarafa anlatma, resmetme serbestisi ona dair imgelerin kolayca tekrarını sağlamış; başta Hıristiyan dünyası olmak üzere bütün dünyada teolojik çağrışım malzemelerinden birisi haline getirmiştir. Necatigil'in şiiri inanç merkezli anlatıların çoğunda başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere peygamberimize ve ona dair kıssalara da iletilerle doludur. Şiir imgesindeki derin bilgi dini kadim bilgiyle örtülmekte, mücehhez kılınmaktadır. Zenginleştirme değeri imgenin yükünü şiirin boyutlarına taşımıştır. Hatta bazı mısralarda bir telmih ya da örtülü imgenin ötesine geçerek Kur'an ayetlerinden doğrudan alıntılar yapılmıştır. Körebe şiirinde benzer bir kullanıma rastlarız:

"Tanrı, Kur'anda der ki:

"Küli men alyhâ fân"

Yaşamak öyle güzel ki

Ölümü düşünmüyor insan

"Küli men alyhâ fân" (Körebe, s.745)

Rahman suresi 26. Ayette mealen "Yeryüzünde bulunan her canlı ölecek / yok olacaktır." denmektedir. Şiir öznesinin poetik akışı kapsamında düşünüldüğünde iki defa tekrar edilmesi insanın sonlu ama umutlu ruh haline, çelişkili dünya/ölüm pratiğine bir gönderme anlamındadır. Zaten yaşamın güzelliği ancak bir hükümle sınırlanabilir, sonlanabilir. O da Tanrı'nın hükmüdür. Bütün insanların hissettiği trajik zaman, sonluluk bir estetik ruhta daha tedirgin edici boyutlarda yaşanmaktadır. Bir başka metinde de şiir öznesi Ahzab süresinin 72. ve Nisâ süresinin 78. Ayetlerinden ilhamla yazıldığına dair izler taşımaktadır. Bu defa doğrudan ayeti kullanmak yerine ayetin çağrışım değerleri şiire kaynaklık etmiştir. Adı geçen ayetler "Biz emaneti göklere, yerlere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi, doğrusu o çok zalim, çok cahildir." şeklinde bir anlam yüküne sahiptir.

"Dağlar kaldıramaz insanların kaldırdığını
Yük mü oluyorsunuz, böyle düşünmeyiniz
Hepsi Allaktan oldu
Sağlamalar söyler ancak Allah'ın yokluğunu." (Kısık, s.568)

Necatigil'in hem konuyu bilmesi hem de ona zenginleştirme niyetiyle şiir öznesi kutsal kelamla bütünlemesi her şeyden öte, önce donanımıyla alakalıdır. Türk şiirinin insan profilinde önemli bir tarzıdır. "Uykunuzu bir dinlenme kıldık. Geceyi bir örtü yaptık." mealindeki ayette esinlenme kaynağını aşikâr eder nitelikte bir isimle kullanılmıştır. Gecede Hatırlamak'ta şiir öznesi biraz da şathiye geleneğine uygun olarak Tanrı'ya insani bir değer yüklemesi yapmıştır.

"Akşam oldu Tanrı dünyasına baktı
Yorulmuş, bitkin dinlenmesi için
Uykuları saldı." (s.370)

Ölüm insanın en trajik çıkmazıdır. Nihai felsefe yapabileceğimiz bir anlaşılmaz algı olarak insan var olduğu sürece ölüm de olacak ve ölümü konuşarak ruhunu teskin limanlarına yanaştırmaya çalışacaktır Ölüm mutlaka bir eşitleyicidir. Bizim dışımızda bir varlığın bizi yeniden aynı kıstaslara çekmesinin ve öte dünyanın gerçek adilliğine dair ilk belirteçlerin adıdır. Çaresiz, nihayetsiz ve beyhude bir çırpınış şiir öznesinin çoklu yamaçlarında soğuğu asla dinmeyen bir trajik rüzgârdır. Ölüme dair düşünce çıkmalarını herkes yaşayabilir; ancak ritmi kalbinde saklı olan hassas adamlar için ölüm başka dehlizlerin, çıkmazların adıdır. Farklı biçimlerde ölümü olumlamaya çalışmıştır insanlar. Necatigil şiiri, ölüm öznesi kutsalını, kutsal kelamı tekrarlar. Ölüme Yol şiiri bu anlamdaki en sıkı mısra kabiliyetine sahip metinlerdendir.

"Dağların ardından ölüm doludizgin gelir
Terkisinde biri vardır
Ama yollar insanlarla kaynaşır
Ama dünya telâşında hepsi
Ama ölümün işi hepsinde aceledir.
Ama yollar tutulmuş, geçilecek gibi değil
Bir yanda her şey bir yana itilir
Önce ölüm! Ölüme yol!" (Ölüme Yol, s.213)

Ölüme Yol şiiri büyük oranda Nisâ süresinin 78. ayetinde ifade edilen "Nerde olursanız olun ölüm size ulaşır; sarp sağlam kalelerde olsanız bile!" ifadesinin etkisinde, kapsamında bir imge dizgesine sahiptir. Hayatın sürerli, sürekli olma arzusu hep

nihayetinde ölüme yaklaşmanın dayanılmaz ağırlığına mahkûm olmaktadır. Şiirin mısra başlarında kullanılan “ama” bağlacı bunun en belirgin sözsel tavrıdır. Her doğan gün, zaman yaşmak adına olsa da mutlaka başında bir şüphe bağlacıyla tutulmuştur. Ama, fakat, lakin, ancak... vb. fark etmez. Bütün bağlaçlar, nihayetinde bir nihayetin olacağına dairdir. İnsan zihni, bilinçaltı ölümden arındırılrsa geriye büyük ihtimalle hiçbir şey kalmayacaktır. O yüzden ölüm belli oranda unutulması gereken bir göz yumma oyunudur. Bağlaçlar aklımıza, zihnimize hâkim oluncaya kadar.

Doğrudan ayet kullanım, hatırlatmalar dışında bazı şiirlerde de Kur’anda geçen kıssalara, kahramanlara anıştırmalar mevcuttur. Hatta artık bir galat-ı meşhur olarak deyimleşmiş “Karun kadar zengin olma” ifadesi kutsal kitapta uzun uzun anlatılmaktadır. Kassas suresi 76. ayette “Karun, Musa kavminden idi de onlara karşı azgınlık etmişti biz ona öyle hazineler vermiştik ki anahtarlarını güçlü, kuvvetli bir topluluk zor taşırdı. Kavmi ona demişti ki: Şımarma! Bil ki Allah şımarıkları sevmez.” buyrulmaktadır. Gençlik şiirinde şiir öznesinin bu yönde imgelerle kuşandığını görmekteyiz:

*“Çokları ilk gençliğinde
Hülyalı olur, sevdalı olur
Ekmek elden, su gölden
Evin parası cebinde
Karun misali olur.”* (Gençlik, s.412)

Benzer bir şekilde Hazırlık ve Hüthüt başlıklı şiirlerde de Süleyman ve Belkıs kıssalarına telmihler yapılmıştır. Halk arasında bu kadar maddi ve manevi güce sahip olan Süleyman’ın bile ölmesi, dünyanın geçiciliği kimseye kalmamasının en büyük delil olarak görülür. Süleyman ve Belkıs çok ihtişamlı bir hayat sürmüş olmalarına rağmen ölmüşlerdir. Süleyman Peygamberlik ve sultanlığı birleştirmiş, Ben-i İsrail peygamberlerindedir. İsm-i A’zam yazılı yüzüğü ile dünyaya ve hatta bütün mahlûkata, rüzgâra hükmetmiştir. Tahtını rüzgârlar (Köksal, 2005: 119) taşımıştır. Yemen’de bulunan Saba Melikesi Belkıs’tan (ibibik veya çavuşkuşu da denilen) hüthüt sayesinde haberdar oldu. Belkıs çok güzel olmasına rağmen puta tapmaktadır. Süleyman onu imana davet eder; görüşür ve evlenirler:

*“Siz Küçülürken ölüme
Büyürüm bir iken iki,
Çizgilerimle gelir ömrüme
Halil İbrahim bereketi.”* (Çizgi, s.113))

Çizgi şiirinde de İbrahim peygamberin cömertliğine ve nimetini sarf ettikçe artan bereketli özelliğine vurgu yapılmaktadır. İnsanların ölümle sona erecek hayatları yazarın çizgileri, yazıları sayesinde ölümsüzlüğe kavuşur. Doğu mitolojisinin en önemli arketiplerinden birisi olan âb-ı hayat (bengisu) kaynağı karanlıklar demek olan zülmat, zulûmât, zulmet denilen ve çıkış noktası meçhul diyarda bulunan bir sudur. İçen ölmez, dünya durdukça yaşar. Hızır ve İlyas bunu bulup içmişlerdir. Ancak İskender Zülümât’a kadar gittiği halde bu suyu bulamamıştır. Necatigil, Kral Suyu şiirinde bu yarı mitik olaya dair imgesel telmihlerde bulunmuştur.

*“Müjdeciler adlı şiirinde Nuh’un gemisine,
Saksağan akıllı hayvan
Garipten haber vermişti
Nuh’un gemisinde bir zaman.”* (Kral Suyu, s.345)

Nuh Peygamber, insanların davetine uymayıp azgınlıklarına devam etmeleri üzerine Allah'ın emriyle bir gemi yapar ve her canlıdan bir çiftini bu gemiye alır. Bir süre sonra büyük bir tufan kopar. Tufan sırasında birçok rivayete göre güvercin (burada saksagan) tufanın kesileceği zamanı müjdeler bu yüzden uğurlu sayılır. Peygamber şiirinde; Golgata yokuşu, Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği tepenin; Hira, Hz. Muhammed'e ilk vahyin geldiği mağaranın bulunduğu dağın adıdır. Yunus Peygamber, balık karnında kırk yıl yaşamış, Eyyüb ise vücudundaki aşırı yaralara ve hatta onların kurtlanmasına tahammül göstermiştir. Bu kadar çile çeken peygamberlerle şairler arasında bir paralellik kurulup ve şairlerin de peygamberler gibi çeşitli acılara katlandıklarını ifade edilerek bunun karşılığı olarak peygamberlere vahiy, şairlere de ilham verildiğini sezdirilmek istenmektedir. Doğu-Batı şiirinde Ashab-ı Keyf'e ve Hz. Muhammed'in Medine'ye hicreti sırasında gizlendiği mağaranın kapısının bir örümcek tarafından örülmesi olayına (Taşcıoğlu, 2006: 202) telmihler yapılmıştır. Şair ve ilham noktasında yapılan benzetmeler sağlam bir değer imgesidir.

"Bir süre avında
Ölüsünü görmeye gelirler,
Abdal Musa demişler
Bağrına sapla oku
Çıkardı verdi geri." (Abdal Musa, s.219)

Bu şiirin telmih noktası, olayı şu şekildedir: Alaiye sancak beyinin oğlu gaybi avlanırken bir geyik vurur. Yaralı geyik kaçıp Abdal Musa'nın dergâhına girer. Geyiğin ardından gelen Gaybî'de dergâhına gelip oradaki dervişlerden avını ister. Ancak böyle bir geyik görmediklerini söylerler. Bu tartışmadan haberdar olan Abdal Musa, onu çağırır ve koltuğun altında duran oku çekip çıkartarak 'oğul' aradığın bu ok mu, diye sorar. Gaybi geyik diye vurduğunun Abdal Musa olduğunu anlayarak pişman olur. Abdal Musa'ya bağlanır).

Sonuç

İnsanın yeryüzünde var kılmaya çalıştıkları bütün duyularının anlamını ve nihayetini anlama amacına yöneliktir. Gerçek anlamın duyusal tarafı estetik, sanat denilen ince fikirler meydana gelir. Bütün yaşananlar elbette salt insanın algısına açık değildir. Tanrı'nın ve belki de onun farklı izdüşümleri olan mitik anlatıların, kıssaların varlığı estetik yorumlama serüveninde sanatçının yanındadır. Yoğun bir imge-değer olan bu türden malzemeler şairin elinde bir başka boyutla yorumlanmaya/yapılandırılmaya açıktır. Şiir bir gezgini olarak elinin ve yüreğinin ulaştığı bütün imkânları derdest etme çabasıdır. Türk şiirinin açar alemi Behçet Necatigil gibi geniş anlama evrenine sahip bir insanı yetiştirmiştir. Necatigil'in sözü doğunun ve batının bütün kadim bilgilerini bir simyacı gibi toparlamakla kalmaz şiirin kapsamı ilahi kaynaklara da ulaştırır. Derin mitik bilginin yanında kutsalın ve yarı kutsalın da birikimi Necatigil şiirinin belirgin doneleridir. Bu yapı taşları onun şiirine başka bir değer katarak bir kültür metnine dönüştürmektedir.

Kaynaklar

- Taşcıoğlu, Y. (2006). *Dar Vakitlerde Geniş Zamanlar / Behçet Necatigil'in Şiiri*. İstanbul: 3F Yayınları.
- Necatigil, B. (2016). *Bütün Eserleri / Şiirler 1972-1979*. (Haz. A. Tanyeri / H. Yavuz). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- _____ (1999). *Düzyazılar II*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- _____ (1997). *Bile/yazdı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Yavuz, H. (2005). *Edebiyat ve Sanat Üzerine Yazılar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Köksal, M. A. (2005). *Peygamberler Tarihi*. Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Tarım, R. (2002). *Behçet Necatigil'in Şiir Dünyası*. İstanbul: Özgür Yayınevi.
- Barthes, R. (2009). *Göstergebilimsel Serüven*. Çev. S. Rifat. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Eliaçık, R. İ. (204). *Yaşayan Kur'an / Nuzûl Sırasına Göre Türkçe Meal-Tefsir*. İstanbul: İnşa Yayınları.

